

Araştırma Makalesi | Research Article

Sosyolojik Teori Bağlamında Post-Truth Anlatısının Eleştirisi

A Critical Approach to the Post-Truth Narrative in The Framework of Sociological Theory

Fatmanur ALTUN (Ph.D.)
Freelance Researcher
İstanbul/Turkey
fatmanuraltun@gmail.com

Başvuru Tarihi | Date Received: 20.12.2021
Yayına Kabul Tarihi | Date Accepted: 09.01.2022
Yayınlanma Tarihi | Date Published: 31.01.2022
<https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1038539>

Öz

'Post-truth' son derece genç bir kavramsallaştırma olmasına rağmen, içinde yaşadığımız dünyayı anlamak üzere sıklıkla başvurulan bir çözümleme aracına dönüşmüştür. Özellikle 2000'li yıllardan sonra yaygın kullanım alanına kavuşan 'post-truth' ile ilgili yayınların sayısı da geometrik biçimde artmaktadır. Ancak post-truth'un bir siyasal durum mu, tarih içinde bir kesit mi, bir zihniyet durumu mu, psikolojik bir fenomen mi yoksa bir eylem biçimi mi olduğu konusu belirsizdir. Kavrama dair yapılan tanımlar keyfi görünmektedir. Böylesine muğlak bir kavramın gündelik yaşamdan siyasal alana kadar pek çok sahada gündem olabilmesi sosyolojik teorinin kayıtsız kalamayacağı bir fenomendir. Belge analizi ve literatür taraması yönteminin uygulandığı bu çalışmada, post-truth fenomeni etrafında oluşan anlatıya, sosyolojik teori bağlamında eleştiri getirmeyi amaçlamaktadır. Post-truth kavramının bu denli yaygınlaşmasının sentetik müdahaleler sonucu ortaya çıktığı ve bu müdahaleler ile gerçeğe bağdaşmayan anlatılar ortaya çıktığı düşüncesi, çalışmanın temel önermesini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Post-Truth, Hakikat, Brexit, Algoritma, Sosyal Medya.

Abstract

Although the term 'post-truth' is an extremely new conceptualization, it has developed into a commonly used analytical tool for comprehending the world we live in. Post-truth has been widely used particularly since 2000s, with the number of publications on the subject growing exponentially. However, it is uncertain whether post-truth refers to a political status, a historical period, a mindset, a psychological phenomenon, or a type of action. The definitions of this concept appear to be arbitrary. The fact that such an ambiguous term is raised in a variety of contexts spanning from daily life to political sphere is a phenomenon to which sociological theory cannot remain indifferent. The purpose of this study is to critique the narrative that has emerged around the phenomenon of post-truth in the framework of sociological theory through the use of document analysis and literature review. The central argument of this paper is the idea that post-truth has become so widespread as a result of artificial interventions.

Keywords: Post-Truth, Truth, Brexit, Algorithm, Social Media.

Giriş

Amerikalı oyun yazarı Steve Tesich, 1992 yılında Amerikan toplumuna ışık tutan bir makale kaleme almıştır. *Hükümet Yalanları* adlı bu makale, hükümetin karıştığı ardı ardına patlayan skandallar sonucu Amerikan toplumunun sürüklendiği karamsarlık ve bu karamsarlıkla başa çıkma biçimi olarak kullandığı yöntemlere dair çarpıcı tespitlerde bulunur. Buna göre; Vietnam Savaşının yarattığı sarsıntılardan sonra Başkan Nixon ve kabinesinin karıştığı Watergate skandalının patlaması, toplumda büyük bir güven bunalımına sebep olmuştur. Bu skandalın artçı şokları devam ederken bu kez de Reagan yönetiminin karıştığı ve esasen Watergate skandalından çok daha büyük bir skandal olan İran/Kontra skandalı patlamıştır. Bu skandala verilen tepkiler ilginç bir biçimde Watergate skandalına verilen tepkilerden daha yumuşak olmuştur. Daha da ilginç olan ise, Bush yönetiminin Körfez Savaşı'nı başlatabilmek için Amerikan toplumuna yalan söylediğinin ortaya çıkması ve Amerikan toplumunun öldürülen binlerce ABD askerine rağmen bu duruma hemen hemen hiç tepki göstermemiş olmasıdır. Giderek büyüyen skandallara karşılık Amerikan toplumunun tepkisi de giderek azalmıştır. Tesich bu durumu bir tür içe kapanma olarak yorumlar ve gerçeklerle başa çıkamayan insanların bilinçli olarak gerçekler yerine yalanları talep eder hale gelmesi ile açıklar.

Tesich şöyle yazar:

“Ya kendi suçları ve ifşaatları ile dolu olan Vietnam savaşının hemen ardından yaşandığı ve bize çok can sıkıcı geldiği için yahut Nixon çok çabuk affedildiği için gerçeklerden kaçır olduk. Ne kadar gerçek ve ulusal sağlığımız için ne kadar hayati olursa olsun, zihinlerimizde hakikat, kötü haberle eşanlı hale geldi ve biz de artık kötü haberler duymak istemiyorduk. Bizi hakikatten koruması için gözümüzü hükümete diktik. (...) Bunun sonuçları ağır oldu. Totaliter canavarların ancak rüyalarında görebilecekleri türden bir halka dönüştük. Bugüne dek, bütün diktatörler gerçeği saklayabilmek için çok büyük çabalar sarf etmişti. Bizler, eylemlerimizle, artık bu çabaya gerek olmadığını, en ufak bir öneme sahip herhangi bir gerçeği rahatlıkla inkâr edebilmemizi sağlayan içsel bir mekanizma geliştirdiğimizi söylüyorduk. Çok radikal biçimde, aslında özgür bir halk olarak, kendi özgür irademizle bir post-truth dünyada yaşamak istediğimize karar vermiştik.” (Tesich, 1992,s.1).

Tesich'in bahsi geçen makalesi post-truth kavramsallaştırmasının ilk kez karşımıza çıktığı metindir. Bu ilk kullanımından sonra kavram etrafında derin bir sessizlik oluşsa da 2000'li yılların başlarında, 'hakikatle ilişkimiz' konusu yeniden konuşulmaya başlamıştır. 2005 yılında bir talk-show sunucusu olan Stephen Colbert ortaya “*truthiness (hakikatsi/hakikatimsi)*” kavramını atmıştır. Colbert, bu kavramı, herhangi bir kanıtı dayanmadığı halde sadece kişiye hakikat gibi geldiği, hakikatmiş gibi hissettirdiği için bazı yargıların hakikat gibi kabul edilmesini tasvir etmek üzere ortaya atmıştır. O'na göre hakikat artık kendisinden menkul bir değer olarak değil bir şov unsuru olarak anlamlıdır. (truthiness, merriam-webster, 2021) *Hakikatsi/hakikatimsi* kelimesi 2006 yılında Merriam-Webster sözlüğü tarafından yılın kelimesi seçilmiş (truthiness, merriam-webster, 2021) ancak zihinlerde kalıcı bir yer edinmemiştir.

Öte yandan post-truth kavramsallaştırmasını tercih eden Ralph Keyes, 2004 yılında *Hakikat Sonrası Çağ, Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma* kitabını yayınlamıştır. Keyes kitabında, Tesich'e benzer şekilde, içinde yaşadığımız çağın önderlerinin toplumu nasıl yalana alıstırdığından bahseder ve Başkan Lyndon Johnson'un üniversitedeki lakabının “Palavra Johnson” olduğu ve aksi ispat edilen sayısız beyanından sonra tıpkı Başkan Nixon gibi onun da büyük bir yalancı olduğunu bütün toplumun kabul ettiğini anlatır. Keyes, yalancı siyasetçilerin ve Martha Stewart gibi yalanları ortaya saçılan birçok ünlünün, toplumun hatırı sayılır kesimleri tarafından kucaklanmaya devam

etmelerinin ardındaki mekanizmanın içinde yaşadığımız post-truth dinamiklerle ilişkili olduğunu düşünür. (Keyes, 2021,s.89-93). Buna göre; post-truth olgusunun karşımıza çıkmasının en önemli nedeni yalan söylemenin kolaylaşmasıdır. Keyes'e göre dünyadaki kültürel fikirlerin çoğu Amerika Birleşik Devletleri kaynaklıdır ve Amerikan yaşam tarzının aldatmayı kolaylaştırıyor olması tüm dünya toplumlarının hakikatle bağlarının kopmasının ardında yatan en önemli nedenlerden biridir. Keyes, hakikat-sonrasının kökenlerine bakmak istediğimizde dikkatimizi terapistler, avukatlar, politikacılar gibi yalanı tolere eden akıl hocalarının artan etkisine, üniversitelerdeki postmodern eğilimlere, toplumda "öykü anlatıcılığı"na yapılan vurgunun artmasına, boomer kuşağının¹ alternatif etik kaidelerine ve internette görünmez yüzlerle ilişki kurmak için harcadığımız saatlere çevirmemiz gerektiğini iddia eder (Keyes, 2021, s.118).

Keyes'den sonra içinde bulunduğumuz anın dinamiklerini açıklamaya çalışanların sıklıkla başvurduğu bir kavram haline dönüşen 'post-truth', Donald Trump'ın ABD Başkanı seçildiği 2016 yılında Oxford Sözlüğü tarafından yılın kelimesi seçilmiş ve artık bütün dillerde kabul gören bir kavram haline dönüşmüştür. Buna göre post-truth; 'insanların hakikatin ne olduğuna bağlı olarak değil, inançlarına ve hislerine göre hareket ettikleri durumlarla ilişkili' şeklinde tanımlanmaktadır (Post-truth, oxford, 2021). Öznesi olmayan, muğlak ve yarım kalmış bir cümle görünümündeki bu tanım, Steve Fuller'a göre; esasen post-truth bir tanımdır (Fuller, 2018, s.1). Fuller'ın hayli ilgi çekici şekilde ifade ettiği bu durum, kavramın ortaya çıkış koşullarının otantikliğine dair bir sorgulamayı da beraberinde getirmektedir.

Elinizdeki makale yukarıdaki açıklamalar ışığında post-truth tartışmalarına iki yönden katkı vermeye çalışmıştır. İlk olarak, post-truth kavramının ortaya çıkışına ve yaygın kullanımına neden olan kültürel, psikolojik ve siyasal nedenler etrafında bir köken araştırması ve kavramın kullanıldığı bağlamın tarifi yapılmaya çalışılmaktadır. İkinci olarak; post-truth kavramı ile karşılaşmaya çalışılan olguların tarihte ilk defa ortaya çıkan olgular olmadığı dikkate alınacak ve ilk bölümde ortaya konan bağlam ve tariflere yaslanarak, karşı karşıya olduğumuz kavramın organik bir kavramsallaştırma mı yoksa sentetik bir çerçeveleme çalışması mı olduğu anlaşılmasına çalışılmaktadır. Literatür taraması ve belge analizi yöntemini kullanan çalışma iki bölümden oluşmaktadır. "*Bağlam ve Tarif Çabaları*" adını taşıyan bölümde post-truth kavramının kökenleri, siyasal ve toplumsal yansımaları, hakikat kavramı ve postmodernizm tartışması ile bağlantısı, propaganda ve kitle iletişim araçları ile ilişkisi ortaya konmaya çalışılmaktadır. "*Organik mi Sentetik mi?*" adını taşıyan bölümde ise otantiklik konusu ele alınacak ve post-truth kavramının hem sıradan insanların hikayelerini sınırlandırma ve sansür aracı olarak araçsallaştırılmasının söz konusu olup olmadığı hem de önceki dönemlerde ortaya çıkan post-truth benzeri toplumsallıkların neden aynı kavramla karşılaşmadığı tartışılmaktadır. İddiamız; yeni bir kavram olarak ortaya sürülen post-truth'un orijinal halinden bir hayli farklılaştırılarak sentetik bir müdahaleye uğratıldığı ve siyasal, ekonomik kazançlar için araçsallaştırıldığı şeklindedir.

1. Bağlam ve Tarif Çabaları

Post-truth kavramı ile ilgili dikkat çekici ilk olgu, 'post-truth'un bir iletişim biçimi mi, bir zihniyet biçimi mi, bir duygu durumu mu, bir politika mı, bir strateji mi yahut bir mekanizma mı olduğu konusundaki belirsizliktir. Kavramı yılın kelimesi seçen Oxford sözlüğü bile "insanların hakikatin ne olduğuna bağlı olarak değil, inançlarına ve hislerine göre hareket ettikleri durumlarla *ilişkili*" şeklinde tanımlayarak bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Post-truth kavramsallaştırmasını ilk ortaya atan Tesich, daha çok kitlelerin

hakikatle ilişkilerini bilerek ve seçerek koparmak istemeleri ve talip oldukları dünyanın etiketi anlamında bu kavramı kullanmıştır. Oysa sonraki dönemlerde bu kavram etrafında oluşan literatür modernite ile bir hesaplaşmadan tutun da postmodernitenin günah keçisi ilan edilmesine, medya ve iletişim teknolojileri ile alakalı olarak uzun yıllardır devam eden tartışmalarda yerleşik kavramlar yerine, başta Brexit ve Trump olaylarının aktüel açıklama aracına ve bütün dünyada güncel siyasal olayları yorumlamada politik bir araç olarak *iş görmeye* başlamıştır. Kavramın bu şekilde güncel tartışmalara sıklıkla eklenmesi geçmişte postmodernite yahut küreselleşme kavramlarında gördüğümüz türden bir kolaycılık gibi görünmektedir. Bununla birlikte kavramların bağlamlarına dönük bir kazı çalışması, tanımlanmaya çalışılan sosyal gerçekliğin anlaşılması noktasında önemli veriler sağlamaktadır.

Bu çerçevede post-truth kavramının ortaya çıktığı bağlamın beş hattı olduğunu düşünmekteyiz. Bunlardan birincisi; kavramın kökenleri, ikincisi; başta Brexit ve Donald Trump'ın 2016 yılında ABD Başkanı seçilmesi gibi görüngülerle eşleştirilen aşırı sağın ve popülizmin yükselişi, nefret söylemi, toplumsal kutuplaşmanın yaygınlaşması gibi olayları davet eden siyasal, toplumsal atmosfer, üçüncüsü; post-truth kavramının hakikat kavramı ile ilişkisi, dördüncüsü; kavramın, felsefi selefi olup olmadığı tartışılan postmodernizm, beşincisi; hakikate ulaşmanın önündeki önemli engellerden biri ve post-truth'un belki de bir önceki versiyonu olarak kabul edilebilmesi gereken propaganda ve modern toplumda propagandanın yayıldığı araç olarak kitle iletişim araçlarıdır. Kavramı tarif etmeye dönük çabaların bahsi geçen bu beş hat içinde hareket ettiği ve bunlardan birini yahut bazılarını seçerek öne çıkardığı görülmektedir.

1.1. Kökenler

Kavramları köken ve bağlam olarak ele alıp, sonuçları güncel gerçeklikle üst üste koymak üzere yola çıktığımızda ilk bakmamız gereken yerlerin başında köken meselesi gelmektedir. Kökenlerin ortaya çıkarılması noktasında ise kavramlar etrafında oluşan açıklama teşebbüsleri önemli bir bilgi kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu mekanizma post-truth kavramı için de geçerlidir.

Bruce McComiskey'e göre halihazırdaki kullanımında, post-truth, dilin vakıalarla, hakikatle ve gerçeklerle herhangi bir ilişkisinin kalmadığı bir durumu işaret eder. Dil bu şekilde kullanıldığında tamamen stratejik bir araca dönüşür. Post-truth iletişimin geçerli hale geldiği bir dünyada başta politikacılar olmak üzere insanların bir kısmı sadece belirli bir durumda işlerine yarayacak, istenen sonucu temin edecek olan şeyleri, olgusal temellerine bakmaksızın söylerler. Bir ifade istenen neticeyi veriyorsa iyidir, vermiyorsa kötüdür (McComiskey, 2017, s.6). James Ball ise post-truth çağın aslında yalandan ziyade palavra (bullshit) ile alakalı olduğunu ve bunun da arkasında geleneksel medya üzerinde baskısını her geçen gün arttıran internetin yeni ekonomisi olduğunu söyler. Ball'ın dikkat çektiği yalan ve palavra ayrımı Harry G. Frankfurt'ın 2005 yılında yazdığı *Palavra Üzerine (On Bullshit)* kitabına dayanmaktadır. Buna göre yalanın söylenebilmesi için gerçeğin ne olduğunun tam olarak bilinmesi ve yalanın gerçeğin rehberliğinde inşa edilmesi gerekmektedir. Yalan söyleyen için gerçeğin ne olduğu önemlidir. Öte yandan palavracı için gerçeğin ne olduğunun hiç önemi yoktur. O kendi çıkarlarına uygun olan her şeyi hatta bağlamı bile işine geldiği kadar ve istediği biçimde eğip, bükebilir, doğruyu da yalanı da kendi hikayesi içinde, istediği oranlarda kullanabilir. Bu yönüyle palavracı, doğrunun ne olduğu ile hiç ilgilenmeyen kişidir (Frankfurt, 2005, s. 52). Ball'a göre; bugün medyayı etkisi altına alan şey de palavradır. Çünkü insanlar artık haberlere internetten de ulaşabildikleri için geleneksel medyanın tirajları ve reytingleri her geçen

gün düşmektedir. Öte yandan palavralar ve bunları basan sahte haber siteleri tıklanma olarak reklam gelirlerini arttırmaktadır. Böyle bir medya ortamında köklü kuruluşlar da bir yandan sahte haberlerle ve palavralarla mücadele ederken, bir taraftan da gelir temin etmek için aynı yolları kullanmaktadır. (Ball, 2017, s. 9-14). Post-truth konusunu psikolojik bağlamı kadar eko-politik bağlamı içinde açıklamaya çalışan Ball'un yukarıdaki çözümlemesine benzer bir çözümlenme de Ari Rabin-Havt'a aittir. O'na göre; lobiciler, halkla ilişkiler şirketleri, medya uşakları, etik olmayan 'uzmanlar' ve vicdansız düşünce kuruluşlarından oluşan devasa bir çıkar grubu, günümüzde politikayı etki altına almak için gerçeklerin çarpıtılması ve yalanların yayılmasından kar elde etmektedir ve post-truth politikaların bu kadar gündemde olmasının en önemli nedeni bu mekanizmadır. Bu mekanizmayı belirgin hale getiren iki gösterge; para-politika ilişkisi ve lobilerin siyasetteki yeridir. (Havt, 2016, s. 34-48).

Post-truth dinamikleri, felsefi bağlamı içinde ele alarak açıklamaya çalışan Lee McIntyre, hakikat-sonrasını, bazı kişilerin kişisel kanaatlerini hakikat ile uyumlu hale getirmek yerine hakikati kendi kanaatlerine uyacak biçimde bükmeye cesaret eder hale gelmeleri ve bunun uluslararası bir trende dönüşmesi ile ilişkilendirerek açıklamaktadır. O'na göre; söz konusu çabalar, gerçeklerin herhangi bir önem arz etmediğini ileri sürmek zorunda değildir. Söz konusu olan daha ziyade hakikatin yoruma açık olduğu, belli bir siyasal bağlam içinde bu yorumlardan birine iltimas gösterilebileceği, böylesi bir bağlam içinde olguların göz ardı edilebileceği, ayıklanabileceği ve bu şekilde servis edilebileceğidir. Hakikat-sonrası çağı diğer zamanlarda karşılaştığımız cehalet, yalan söyleme, siniklik, kayıtsızlık, siyasi salvolar ve hezeyanlardan ayıran şey; gerçekliği bilme düşüncesinin değil bizzat bir hakikatin var olduğunun inkâr edilmesidir. McIntyre'a göre; bu halin toplumun büyük kısmını ve liderleri etkisi altına almasının sonuçları dünyayı başımıza yıkacak kadar ciddi olacaktır (McIntyre, 2019, s. 27-31).

Yukarıdaki tanımların ortaklaştığı nokta; 21. Yüzyılın başlarında, modern insan topluluklarının karşı karşıya olduğu psikolojik, kültürel, ekonomik ve siyasal süreçlere etki eden yeni bir insanlık durumu ile karşı karşıya olduğumuzdur. Oydaşım; bu olguyu en iyi karşılayan kavramsallaştırmanın 'post-truth' olduğu şeklindedir.

1.2. Siyasal, Toplumsal Atmosfer

Richard Rorty, 1997 yılında kaleme aldığı *Achieving Our Country, Leftist Thought in Twentieth-Century America* adlı kitabında şu satırları kaleme almıştır:

"Sosyo-ekonomik politikalar üzerine yazan pek çok kalem, eski sanayileşmiş demokrasiler için, popülist hareketlerin anayasal hükümetleri devirme olasılığının olduğu Weimar benzeri bir döneme girildiği konusunda uyarıyor. *Tükenen Amerikan Rüyası* kitabında, işçi sendikalarının ve örgütsüz vasıfsız işçilerin, ücretlerin pula dönmemesi veya işlerin yurtdışına kaçmaması için, hükümetin önlem almaya bile gerek duymadığını fark edeceklerini yazan Edward Luttwak, faşizmin Amerika'nın geleceği olabileceğini iddia ediyor. Aynı vakitlerde, iyice küçülmekten korkan banliyölü beyaz yakalılar, sosyal harcamalara harcanmak üzere vergilendirilmeye karşı çıkacaklar ve sistemin başarısız olduğuna karar verecekler. Bu noktada artık kendini beğenmiş bürokratların, hilebaz avukatların, yüksek maaşlı tahvil satıcılarının ve postmodern profesörlerin kararlara etki edemeyeceği güvencesini verecek güçlü bir lider aramaya başlayacaklar. (...) Böylesine güçlü bir lider başa geçtiğinde neler olabileceğini kimse öngöremez." (Rorty, 1998, s. 89-90).

Bu öngörüler 2016 yılındaki ABD başkanlık seçimlerinin sonuçları açıklandıktan ve Donald Trump'ın ABD başkanı olduğu kesinleştikten sonra yeniden dolaşıma girmiş ve adeta birer kehanet olarak okunmuştur. Bu satırların gerçekleşen kötü bir kehanet gibi okunmasında

medyanın özellikle elitler üzerinde oluşturduğu algının tam aksi yönde bir sonuç ortaya çıkmış olması ve özellikle elit gruplar içinde bu sonucun büyük bir infaile neden olması etkili olmuştur. Trump'ın 2016 Başkanlık seçimlerini kazanmış olması konvansiyonel medyada "Trump'ın şok edici zaferi" (Democracy Now, 2016) şeklinde çerçevelenmiş, Trump'ın seçimi neden ve nasıl kazandığına dair pek çok çözümleme ardı ardına sökün etmiştir. (Krieg,2016) Bu çözümler içinde en dikkat çekici olanlardan biri Plutzer ödüllü gazeteci Glen Greenwald'a aittir. O'na göre; "Brexit ve Trump destekçileri baskın medya anlatısı tarafından durmaksızın ilkel, aptal, ırkçı, yabancı düşmanı, irrasyonel olarak etiketlenirken kendi fanuslarının dışına çıkmayan gazeteciler demokratların zaferinden çok emindi. Seçimden sonra ise elitler kitlelerin itaatsizliğinin sebeplerini anlamaya dair hiçbir çaba göstermeden kendileri dışındaki herkesi suçladılar. Oysa tartışmasız olan gerçek şuydu ki; on yıllardır Batı'da otorite kurumları, yüz milyonlarca insanın ekonomik refahını ve sosyal güvenliğini umursamadan küreselleşmeye, serbest ticarete, Wall Street'e ve sonu gelmez savaflara batarken, sesini yükseltenleri küresel meritokrasi oyununun kaybedenleri olmaya mahkûm ettiler. Bu kesimlerin misilleme için kullandıkları ve yıkım ajandasını atadıkları araçlar Brexit ve Trump oldu. Özellikle Hillary Clinton, Wall Street sisteminin ve D.C.'nin sadık bir hizmetkârı gibi görünürken Trump, kitleler tarafından bu elit sisteminin düşmanı olarak algılandı." (Greenwald,2016) Trump'ın ABD Başkanı seçilmesi, İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmak üzere oy kullandığı Brexit referandumunun şokunun atlatılmadığı bir ortamda gerçekleştiği için popülist trendin devamı olarak algılanmış ve özellikle sosyal medyanın etkileri üzerine hararetli tartışmalar başlatmıştır. Bu tartışmalar post-truth tartışmaları içerisinde önemli bir yekûn tutmaktadır. Sosyal medyanın siyasetin üretilmesi ve topluma mal edilmesi ve popülist söylemlerin yaygınlaştırılması anlamında merkezi bir role soyunmasında en önemli figürlerden biri hiç şüphesiz ki Trump olmuştur. Trump, sosyal medyayı kendisine ait medya olarak kullanmış ve kampanyasının önemli bir bölümünü buradan yürütmüştür. Üstelik bunu yaparken "konvansiyonel medya"nın güvenilirliğini tartışmaya açmayı da başarmıştır. Kullandığı "fake news" mantrası yerleşik medya düzenini spotların altına koymuş ve ilk defa bu konuda şüpheleri olan dağınık grupların konsolide olarak bir kitleye dönüşmelerine hizmet etmiştir. Öyle ki Trump destekçileri 6 Ocak 2021'de Amerikan Kongre Binası'nı işgal ettiklerinde yeni medya araçlarını değil yerleşik düzenin temsilcisi olarak gördükleri konvansiyonel medyayı kastederek "Medyayı Öldür!" (Kill the Press!) şeklinde slogan atmışlardır (Holzer, 2020, s.19). Brexit, Trump ve sosyal medyada yükselen popülist söylemlerin yarattığı bu vakumu, pek çok düşünce insanı post-truth kavramı ile karşılamayı uygun bulmuştur.

1.3. Modern İnsanın Hakikat Kavramı ile İlişkisi

Post-truth kavramının en fazla ilişkili olduğu kavram hiç şüphesiz ki 'hakikat'tir. Bu noktada yapılan açıklamalar bize post-truth kavramını anlama noktasında önemli iç görüler sağlamaktadır. Zira post-truth etrafında yürüyen tartışmaların uğrak noktalarından biri günümüz insanının hakikatle kurduğu ilişkinin keyfiyetidir. Buna göre gerek Batı felsefesinde gerekse Doğu felsefesinde önemli bir tartışma başlığı olan "hakikat"ın içinde yaşadığımız dünyada, önceki çağlardakinden farklı konumlandırıldığı ve bu konumlanışın insan yaşamı üzerinde dramatik etkiler yarattığı, bu etkilerin büyük oranda olumsuz etkiler olduğu iddia edilmektedir. Bu iddianın yersiz olmadığını düşünüyoruz. Zira insanoğlunun, modernite sonrasında giderek artan oranda doğa ile bağlarının kopması ve cari üretim ilişkileri içinde, özgün varoluşunun başlıca unsurlarından biri olan emeği ile anlamlı bir ilişki kuramaz hale gelmesi sorunun kaynağında yer almaktadır. Hem doğa ile bağların zayıflaması hem de emeği ile anlamlı bir ilişki kuramaması, kişiyi, eylemlerinin

kapsamı ve etkileri hakkında karanlıkta bırakmakta, eylemlerinin sonuçları ile çok geç olmadan yüzleşemez hale getirmektedir. Örneğin, doğa ile kopuk yaşayan modern insan, endüstri sonrası yaşam biçiminin ürettiği çevre sorunlarının boyutlarını da bu sorunlarla kendi yaşam biçimi arasındaki ilişkiyi de görememektedir. Modern insan doğa hakkında, doğa ile baş başa yaşayan bir çiftçi kadar iç görüye sahip değildir. Şehirlerin, tüketime dayalı konforlu yapısı içinde, doğada olup bitenler, birer uzak masaldan ibaret görünmektedir. Modern insanın yiyeceği, dünyanın bir yerlerinde kuraklık yahut başka bir yıkıcı problem ortaya çıkmış olsa bile, dünyayı ağ gibi saran tedarik zincirleri vasıtası ile önüne gelmeye devam etmektedir. Bu da onu her geçen yıl ürünlerini sulamak için daha az suya ulaşan yahut toprağa karışan kimyasallar yüzünden ürünlerinin verimi giderek azalan bir çiftçinin sahip olduğu farkındalıktan uzaklaştırmaktadır. Bu refleksin zayıflaması sebep-sonuç bağlantısını kurarak faydalı olanla zararlı olanı ayırt etme ve böylece hayatta kalma becerileri geliştirmeye dayalı binlerce yıllık insan tecrübesinden uzaklaşmak anlamına gelmektedir.

İnsanoğlunun yer yeryüzünde varlığını devam ettirebilmesinin bir boyutu da hayatı anlamlandırma ile ilişkilidir. Zorluklarla ve mücadele ile dolu insan yaşamının itici güçlerinden biri olduğu kabul edilen anlam arayışı, ilkel topluluklardan başlayarak bütün toplumlarda var olagelmiş olan din kurumunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İnsanlar bir taraftan gündelik yaşam becerileri kazanmak üzere sebep-sonuç ilişkilerine dayalı bir bilgi birikimi inşa ederken, diğer taraftan iyi, güzel, doğru nedir gibi soruların cevaplarını dinde aramış ve buradan gelen cevaplara dayanarak hayatlarını anlamlandırmıştır. İnsanların gerek gündelik yaşamda başvurduğu ve tabiatta çalışan bilgi anlamında gerekse anlam arayışı ve manevi soruların cevapları anlamındaki bilgiler 'hakikat' şemsiyesi altında toplanmıştır.

Modernite öncesi toplumların çoğunluğunun hakikatle kurduğu ilişkide temel referans noktası aşkın güç olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre hakikat; aşkın güç tarafından verilen, bir kısmı vahiy yoluyla insanoğluna doğrudan ulaştırılan, bir kısmı da insanoğlunun açığa çıkarması için doğaya ve insan ruhuna gizlenen bir cevher olarak algılanmış ve insanlar kendilerini, kendilerinden bağımsız, kıymeti kendinden menkul bu cevhere göre ölçüp, biçmeye çalışmıştır. Hayata ve diğer her şeye değeri ve anlamı veren temel parametre, hakikatle kurulan bağın kuvveti olmuştur. Ancak 18. Yüzyılda temelleri atılan ve 19. Yüzyılda kapsamlı bir sistem olarak temayüz eden moderniteyle birlikte insanlığın hakikatle ilişkisi temelden değişmiştir. Modernite bunu, aşkın ile bağları önemsizleştiren ve aklı, bilme faaliyetinin kalkış noktası ve tek kaynağı olarak tanımlayan temel önermesi ile yapmıştır. Buna göre; topluma hakikati veren makam artık aşkın güç değil, insanın bizzat kendisidir. İnsanın kendi aklına yaslanarak yaptığı çıkarımlar ise hakikatin ta kendisidir. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta burada bahsi geçen "insan"ın herhangi bir insan olmayıp, başlangıçta burjuvazi tarafından bizzat himaye edilen, modernitenin kurumsallaşmasından sonra ise özellikle üniversiteler ve kültür-sanat üretim-dağıtım mekanizmaları tarafından akredite edilen, himaye edilen ve denetlenen belli bir kesim olduğudur. Bahsi geçen ekipte yer alabilmenin ön koşulu burjuva yaşam biçimini ve dünya görüşünü benimsemek ve burjuvazinin çıkarlarına ters düşecek görüşlerin promosyonunu yapmamaktır. Bu tür görüşlere sahip olanların ne üniversitelerde ne de kültür-sanat dünyasında kendilerine hatırı sayılır yer bulamamaları bu temel prensiple ilgilidir.

Modernitenin ilk adımlarından beri ortada olan bu referans kişilerin en meşhurları Aydınlanma çağının filozoflarıdır. Zygmunt Bauman'ın "les philosophes"(Bauman,

2020, s.58), Peter Gay'in de "family of philosophes" (Gay, 1966, s.10) olarak andığı bu ilk modernler yazdıkları metinlerle modernitenin temel umdelerini ortaya koymuş ve yeni yaşam biçiminin sınırlarını belirlemişlerdir. Bunu yaparken tanrısal bir role talip olmuşlar (Benjamin, 2002; Gay, 1996; Wernick, 2003; Kocabaş, 2002) ve bilimsel/rasyonel metinler görünümünde olmalarına rağmen dini metinlerin sahip olduğu gramatik özelliklere sahip metinler (Kocabaş, 2002) yazmışlardır. Böylece hakikatin aşkın güç tarafından insanlara verildiğine inanılan modernite öncesi dünya yerine, hakikatin insanlar tarafından insanlığa verildiği modern dünyanın kapısı açılmıştır. Böylece insanla beraber değişmeye başlayan bir 'hakikat' nosyonu ortaya çıkmıştır ki bu hakikat anlayışı post-truth kavramı ile ilişkilendirilen en önemli kaynaklardan biri olarak karşımızda durmaktadır

1.4. Postmodernizm

Post-truth'un kökenine dair soruşturmaların üzerinde en fazla durduğu konuların başında postmodernizm gelmektedir. Buna göre postmodernizmi, post-truth olgusunun adeta nedeni olarak gören hatırı sayılır miktarda görüş vardır. Örneğin, McIntyre ve Keyes'e göre; post-truth söz konusu olduğunda sıralanan nedenler içinde belki de en etkili olan ve diğer olguların zemini hazırladığı düşünülen postmodern entelektüel zemindir. Zira postmodernistlere göre tek bir hakikat yoktur, sadece toplumun hakikat olarak etiketlediği şeyler vardır. Hakikatle ilgili kavramlar toplumdaki topluma, gruptan gruba, bireyden bireye değişen toplumsal inşalardır. Hakikatin değersizleşmesinin dolaysız sonucu ise geriye sadece anlatının kalmasıdır. Böylesi bir vasatta en iyi anlatıcının kazanması ilkesi çalışmaktadır (Keyes, 2021, s.148-150), McIntyre, postmodernistlerin hakikat ve nesnellik kavramlarına dair sorular sormuş olmalarının felsefi bir çaba olarak anlamlı olduğunu ancak hakikatin ve nesnellüğün toptan reddi ve saygısızlığa uğraması anlamında postmodernistlerin çok ileri gittiğini iddia etmektedir. O'na göre; hakikat sonrası ve ona eşlik eden görüngülerin ortaya çıkardığı sorunlar dünyasının bu kadar karmaşık bir hal almasının bir nedeni postmodernistlerin edebi metinleri yahut davranışlarımızın ardında yatan kültürel sembollerini yorumlamakla yetinmek yerine doğa bilimlerinin peşine düşmüş olmalarından kaynaklanmaktadır. Doğa bilimleri gibi doğrudan kanıta dayalı bir alanın bile görecelik üzerinden anlaşılmaya başlanması ve alternatif hakikatler tezinin bu alanda da görünmeye başlamasıyla birlikte, nesnellik ve hakikat geri döndürülemez biçimde yara almıştır. (McIntyre, 2019, s. 120-122).

Bununla birlikte her iki yazar da hakikat-sonrasını ortaya çıkaran kronolojik ögeler konusunda hemfikirdir. Buna göre; postmodernitenin başlatmış olduğu hakikat ve nesnellik sorgulamalarının yumuşattığı zemin üzerinde 2000'li yıllardan itibaren ortaya çıkan sosyal medya araçları, sosyal medya araçlarının özellikle sağcı akımlar tarafından kullanılış biçimi, konvansiyonel medyada giderek daha fazla görünür olmaya başlayan asparagas ve başta Amerikan Başkanı Donald Trump olmak üzere politikacıların oynadığı rol, hakikat-sonrasını şekillendiren en önemli unsurlardır. Buna göre; post-truth denen olgu, 1970'lerde ortaya atılan postmodernite tartışmalarının ve bu tartışmalarla dönüşen zihniyetin 2000'li yıllarda yeni medya araçları ile buluşmasının dolaysız bir sonucudur.

Post-truth ve postmodernite arasında kurulan bu sebep-sonuç ilişkisi ve bazı filozof ve yazarların yahut bazı felsefi yaklaşımların hakikat-sonrasının ortaya çıkış koşulları bağlamında adeta suçlanıyor olması, Mehmet Sebih Oruç tarafından sorunsallaştırılmaktadır. O'na göre; postmodernitenin ve epistemik önermelerinin, hayatın her alanını -en basit, ortada, ispatlanabilir toplumsal olaylar dahil- kapsayacak şekilde ve daha radikal bir forma büründürülerek genişletilmesi hali olarak hakikat-

sonrasına giden yol üzerinde ciddi etkileri olmuştur. (Oruç, 2021, s.10-25). Ancak filozofların yahut felsefi akımların günümüzün hiper-medyatize tekno-kapitalist toplumlarının ruhu olarak kabul edilen hakikat-sonrasına sebebiyet verip veremeyeceği tartışmalıdır. Hakikat-sonrasının geleneksel ontolojiden modern ontolojiye geçişle ilişkisi, bu bağlamda modernitenin varlığı tek boyuta indirgeyen varlık tasavvuru ve özne tasavvuru üzerinde durulmayı hak eden olgular olarak değerlendirilmelidir. (Oruç, 2021, s.147). Oruç'un bu önermesi; hakikat-sonrasının modern toplumda ortaya çıkan bir olgu olarak modernite ile zorunlu illiyet ilişkisinin altını çizerek tartışmanın zeminini genişletmektedir. Tartışmanın bu denli geniş bir zeminde yürütülmesi post-truth olgusunun sınırlarının çizilmesini zorlaştırırsa da 'post-truth'un modernitenin bir sonucu olduğu önermesi yanlışlanabilir bir önerme değildir.

Post-truth'u, postmodernizmin dolaysız bir sonucu olarak gören bakış açısını eleştiren bir diğer isim Joshua Forstenzer'dır. Forstenzer, post-truth çağı özellikle Amerikan üniversitelerinden postmodernizmin zirvede olduğu yıllarda mezun olan politikacılarla ilişkilendiren entelektüellerin aksine, postmodernizmin 'post-truth'un gerek şartı olduğu konusunda oldukça şüphelidir. O'na göre; ABD ve İngiliz vatandaşlarını hakikat konusunda şüpheye düşüren gelişmeler, üniversitelerdeki postmodern profesörlerden, postmodern zihniyet dönüşümünden yahut postmodern şüpheli siyasetçilerden daha çok bazı toplumsal görüngülerdir. Bu toplumsal görüngülerin başında ise şunlar gelmektedir: Yaygın gelir adaletsizliğinin neden olduğu sosyal ve kültürel parçalanma, Wolfgang Streeck'in 'uzman yalanı' adını verdiği, uzmanlığın politik çıkar elde etmek için suiistimal edilmesi ile ortaya çıkan olgunun yaygınlaşması (bu yalanlar içinde en dikkat çekici olanlar; en zenginlere uygulanan vergilerin düşürülmesini haklı çıkarmak için uygulanan Laffer Eğrisi, iç pazarın doyurulmasına karşılık ekonomik menfaatler vaad eden Avrupa Komisyonu'nun Cecchini Raporu, 2008 öncesinde, devlet kurumlarının finansal piyasalarda oluşan balonun büyümesini önlemek için harekete geçmesine gerek olmadığı yönünde Ben Bernanke, Alan Greenspan and Larry Summers gibi uzmanlar tarafından verilen güvenceler), 'Irak'ta kitle imha silahları olduğu' türünden devlet yalanlarının ifşa olması, sosyal medya kullanımımızı ve deneyimimizi düzenleyen ve insanlara birbirini aldatması için yeni yeni araçlar sağlayan algoritmalar ve kurallar, sosyal parçalanmaya hizmet eden, ticari baskılarla hareket eden, siyasi kutuplaşmayı arttıran medyanın "kamu yararı" götüğüne duyulan güvenin kaybolması, öğrencileri muhakeme ve eleştirel düşünmeden ziyade test sonuçlarını yükseltmeye teşvik eden ilköğretim ve ortaöğretim sistemi, kısa vadeli düşünen, piyasa odaklı ve yüzeysel zihniyete bağlı anti-entelektüelizm... Forstenzer'a göre bu ve benzeri nedenler ortadayken ve postmodernizmin post-truth politikaların yükselişinin doğrudan sorumlusu sayılabileceğini gösteren gerçekçi ampirik kanıtlar ortada değilken (Forstenzer, 2018, s. 19-21) post-truth'un bütün yükünü tek bir felsefi hareketin üzerine yıkmak mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte postmodernizmin, post-truth'un ortaya çıktığı bağlamın önemli bir parçası olduğu da kabul edilmelidir.

1.5. Propaganda ve Kitle İletişim Araçları

Post-truth'un kökenlerine dair yaptığımız yolculuk, kitle iletişim araçlarını tartışmanın merkezine kendiliğinden getirmektedir. Buna göre; kitle iletişim araçlarının ortaya çıkışı ile modernite arasında tartışmasız bir bağ bulunmaktadır. Hatta kitle iletişim araçlarının modernitenin öncüsü olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır. Zira Kilise ve aristokrasi etrafında şekillenen yüzlerce yıllık Avrupa örgütlenmesinin başta matbaa olmak üzere kitlelere hızlı biçimde ulaşabilen ve yaygın konvansiyonları delebilen araçlar

olmadan dönüşmesi mümkün değildi. Bilgi üzerindeki tekeli kaldıran ilk kitle iletişim araçlarının en yakın etkisi, Kilise'nin Avrupa toplumları üzerindeki etkinliğinin kırılması olmuştur. Kilise'nin bilgi üzerindeki tekelinin ortadan kalktığı bu dünyada matbaa yoluyla kitlelere ulaşabilen Aydınlanma çağı filozofları, hakikat üzerinde pay sahibi olmaya başlamışlardır.

Hakikatin, insanlığa, insanlar tarafından verilebileceğinin kabul edildiği bir dünyada kitle iletişim araçlarının iyinin, doğrunun, güzelin, hakikatin ne olduğu sorularına cevap veren mercilere dönüşmesi zor olmamıştır. Özellikle bu teknolojilerle ilk defa karşılaşan insanların yaşadığı dünyayı hesaba kattığımızda, kullanılan teknolojinin büyüsel bir yanının olduğu kabul edilmelidir. Moderniteyle birlikte büyü giderek bozulan dünyaya (Jenkins,2000,s.11-32) adeta büyüyen yeniden getiren araçlar kitle iletişim araçları olmuş, müzik, görüntü ve sesin farklı şekillerde birbirleri ile harmanlanması suretiyle sinema, dizi film, haberler, belgeseller, reklamlar gibi pek çok alt tür kitlelerin tüketimine açılmış ve bu alt türler aracılığıyla yayılan cümleler, geçmişte insanların zihinlerinde ve gönüllerinde vahiy yahut aşkın kelimeler olarak gördükleri cümlelere açtıkları yerle neredeyse aynı olmuştur (Ritzer, 2011). Bu durum kitle iletişim araçlarını modernite ile birlikte ortaya çıkan yeni teknolojilerin birçoğundan daha etkili bir teknoloji haline getirmiştir. Oluşan bu vasatta, kitle iletişim araçlarının sahipleri, insanları, doğru, tarafsız ve objektif şekilde, olaylar, insanlar, düşünceler hakkında bilgilendirdiklerine ve normal şartlarda haberdar olamayacakları şeylerden haberdar etme misyonu ile hareket ettiklerine ikna etmişlerdir (Mull, Wallin, 2013). Büyüsel teknolojinin aşkın gücü çağrıştıran keyfiyeti, kitlelerin kitle iletişim araçlarının özünde iyi olduklarına ikna olmaları ile birleştiğinde ortaya çıkan sonuç; kitle iletişim araçlarını elinde tutan bir grup insanın sadece tekeller yaratarak bilgi akışını kontrol etmesi (Heyer, 1988, s.120) değil, modernite öncesi dünyada aşkın olana bırakılmış doğru, iyi, güzel, hakikat gibi kavramları tanımlama gücüne de ulaşması şeklinde olmuştur.

Aldous Huxley'in özgürlüğün düşmanlarını tarif ederken "yeni propaganda teknolojileri" olarak adlandırdığı kitle iletişim araçlarına ve özellikle de reklam ajanslarına dikkatleri yöneltmesi bununla ilgilidir. Huxley 1958'de, geleceğin dünyasında bir taraftan uyuşturucu kullanımını teşvik ederken diğer taraftan da yeni propaganda teknolojilerini kitleler üzerinde kullanarak onların rızasını almayı başaran, kendisini sevdiyen diktatörlüklerin işbaşında olacağından bahseder. Başta reklam ajansları olmak üzere kitle iletişim araçlarının sahipliklerini elinde bulunduran bütün aktörlerin olağanüstü bir güce eriştiklerini ve böylesi bir gücün insan özgürlüğü önündeki büyük tehlikelerden biri olduğunu söyler. Diktatörlüklerin yeni propaganda teknolojilerini kullanarak rasyonel tarafımızı by-pass edeceklerini, duygularımıza, bilinçaltımıza ve derinlerde yatan hislerimize hitap edeceklerini ve böylece kişilerin kendi faydalarını bilebilecekleri ve bu yönde bilgili ve rasyonel seçimler yapacakları ilkesi üzerinde yükselen demokrasinin ayağa düşeceğini ve manüple edilen kitlelerin köleliklerini sever hale geleceklerini öngörür. (Wallace,1958) Bu satırlar, Tesich'in 1992 yılında yazdığı metinle serzenişte bulunduğu toplumsallığın birebir öngörülmesinden başka bir şey değildir. Özgür toplumların, özgür iradeleri ile post-truth bir dünyaya talip olmayı seçmeleri, köleliğini seven kitlelerin son derece hızlı biçimde bilim-kurgu sahasından çıkıp gerçek dünyaya ulaşmaları anlamına gelmektedir.

Peki kitleleri, Huxley'in öngördüğü gibi bu kadar savunmasız kılan ve telkine bu kadar açık hale getiren propaganda mekanizması nasıl çalışmaktadır? Propaganda tanımı gereği, "mesajın muhatabına rasyonel zeminden ziyade duygusal zeminde ulaştırılması ve

kitlelerin bilinçli, rasyonel tercihler yapmalarından ziyade tercihlerini bilinçaltı düzeyde yapmaları, meseleleri duygusal olarak değerlendirmeye tabi tutmaları ve propagandacının belirlediği yönde görüşlerini oluşturmaları ile karakterize olur. Propagandanın en iyi bilinen örnekleri arasında, M.Ö 4. Yüzyılda Atina'da ortaya çıkan sofistlerin, kitleleri ikna etmek için kullandıkları yöntemler gelmektedir. Bu yöntemler dönemin felsefecilerini de bir hayli meşgul etmiş, başta Platon olmak üzere bazı düşünürlerin mantığın ve doğru düşünmenin temellerine dair eserler kaleme almalarına yol açmışlardır. Dilin bu şekilde araçsallaştırılmasını sorunsallaştıran Aristoteles de yine sofistlerden yola çıkarak insanları herhangi bir konuya inandırma sanatı (Aristoteles, 2020, s.5) olarak tanımladığı 'retorik' konusunu aydınlatmaya çalışmıştır. Steve Fuller, gerçekleri eğip, bükmek için retorik ve safsatayı kullanan ve bu yeteneklerini pazarlayarak geçimlerini temin eden sofistleri "zamanın post-truth tacirleri" olarak isimlendirmektedir (Fuller,2018,s.29).

Propagandayı standart iletişimden ayıran en önemli özellik manipülasyondur. Manipülasyonun amacı, kitleyi önce belli bir yönde düşünmeye ardından da bu düşünce biçimine uygun olarak harekete geçmeye sevk etmektir. Bu yönüyle standart iletişimden ayrılan propaganda, özellikle matbaanın ortaya çıkmasından itibaren hatırı sayılır bir teknoloji desteğini arkasına almaya başlamıştır. Zira matbaa bir mesajın çok sayıda insana aynı anda ulaşmasını sağlayabilecek tek yönlü iletimi sağlayan ilk kitle iletişim aracıdır. Matbaanın ortaya çıkmasıyla birlikte Avrupa'nın toplumsal ve siyasi görünümünde önemli farklılıklar ortaya çıkmaya başlamış ve bu dönüşümün sonucunda modernite dediğimiz toplumsal an karşımıza çıkmıştır. Modernitenin evrimleşmesi, kitle iletişim araçlarının giderek gelişmesini temin etmiş, kitle iletişim araçları da modernitenin penetrasyonunu en uç noktaya taşımıştır. Ancak kitle iletişim araçları modernitenin sadece olumlu yönlerinin değil, milliyetçiliğin aşırılılaşması ile ortaya çıkan ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve dehumanizasyon pratikleri gibi karanlık yönlerinin de uç noktalara taşınması anlamında işlevsel olmuşlardır.

Jason Stanley'e göre; böylesi dönemler içinde en dikkat çekici olanların başında I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı arasındaki dönem gelmektedir. Walter Lippmann, Carl Schmitt, John Dewey ve W.E.B. Du Bois gibi isimlerin propagandanın nasıl çalıştığı ile ilgilendikleri dönem de bu dönemdir. Walter Lippmann ve özellikle Carl Schmitt, savaş zamanlarında elitlerin kitlelerin fikirlerini manüple ettiklerini yazarlar. Hitler ve Stalin gibi kitle imha hareketlerine girişenlerin nazarında da kamuoyunun belli biçimde formatlanması gerekli görülmüştür. (Stanley, 2016, s.287-294). Özellikle Adolf Hitler'in Alman toplumuna olağanüstü bir kişilik olarak kabul ettirilmesi ve güçlü bir sadakat oluşması için suni bir 'Führer imajı'nın yaratılması, Almanya'nın iç ve dış düşmanları korkusunun ve önyargısının pekiştirilmesi, önceden var olan anti-Marxist and anti-Bolşevik duyguların kabartılması, Yahudilerin dehumanize edilmesi ve toplumun büyük bir 'Yahudi Sorunu'nun varlığına ikna edilmesi gibi başlıklar Nazi propagandasının başarılı olduğu alanlar olarak ortaya çıkmıştır. (Welch, 2015, s.200) Radyo, sinema, basın gibi dönemin kitle iletişim araçları eliyle yürütülen propaganda taktikleri Nazi Diktatörlüğü (O'Shaughnessy, 2016) ile sınırlı kalmamış ve günümüze gelene dek daha da güçlenen araçlarla varlıklarını devam ettirmiştir. Şu hâlde kitle iletişim araçları pek çoğumuzun düşündüğü gibi objektif haberciler yahut boş zamanlarımızı geçirmemiz için bize yardımcı olan asistanlar değil, bilinçli şekilde fikirlerimize müdahale etmeye çalışan ve kitleleri belli bir yöne doğru sevk etmek üzere kullanılan devasa propaganda araçlarıdır. Huxley'in kitle iletişim araçlarının bu şekilde suiistimal edilmesine sebep olan elitleri "özgürlük düşmanları" olarak adlandırması tam olarak bu araçlar eliyle topluma empoze edilebilen fikirler, yönlendirme

kabiliyeti ve kitlelerin gideceği yönün tayin edilmesi ile ilişkilidir. Bu tayin meselesinin en dolaysız sonuçlarından biri, kitlelerin politik olarak denetlenebilir hale gelmeleridir. Kitle iletişim araçlarının bu amaçla kullanılması kitle iletişim araçlarının ortaya çıktığı ilk günlerden beri artarak devam etmekte ve günümüzde post-truth kavramı ile açıklanmaya çalışılan görüngülerin önemli bir kısmına eşlik etmektedir.

2. Organik mi Sentetik mi?

Birinci bölümde açıklanmaya çalışılan bağlam ve kökenin ortaya koyduğu manzaranın ve post-truth kavramını tanımlamaya dönük girişimlerin karmaşıklığının bizi götürdüğü dolaysız sonuç; karşımızda olan kavramın otantikliğine dair sorgulamadır. Elimizdeki göstergeler, 'post-truth' kavramsallaştırmasının organik değil sentetik bir kavramsallaştırma olduğunu ve esasen post-truth bir araç olarak iş gördüğünü düşünmemize neden olmaktadır. Buna göre; bazı toplumsal gelişmelerin, kitle iletişim araçları eliyle, belli bir siyasal ajanda doğrultusunda çerçvelendiği ve farklı bir bağlamda ortaya çıkan post-truth kavramının bahsi geçen siyasal ajandanın hizmetine atandığı anlaşılmaktadır. Öte taraftan günümüzde siyasal ajandası olan bütün örgütlü hareketler propaganda amacıyla kitle iletişim araçlarını yoğun biçimde kullanmakta, kitle iletişim araçları aracılığıyla topluma paket olarak sunulan yaşam tarzı ve ideoloji önerilerinin toplumları hızlı bir değişim-dönüşüm sürecine sokması yahut yine bu araçlar eliyle toplumda sevgisizlik, nefret, ırkçılık, yabancı düşmanlığı gibi fikirlerin hızla yayılması ve normal şartlarda kendilerine zemin bulamayacak bu fikirlerin konsolide kitleler yaratması gibi sorunlar (Hartwig, Heckenlively, JD, 2021, s. 278-302) karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte büyük veri ile çalışan kimi şirketlerin kişilere ait verileri sosyal medya şirketlerinden kanunsuz biçimde satın aldığı, bu veriler kullanılarak ABD, Arjantin ve Nijerya gibi ülkelerde seçimlere müdahale edildiği, Brexit referandumunda İngiliz vatandaşlarının İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılması yönünde manüple edildiği gibi rahatsız edici bilgiler ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir bağlamda giderek yaygınlaşan post-truth kavramsallaştırması ile yeni ve karanlık bir çağın eşiğinde durduğumuz hissiyatı bütün dünya toplumlarında yaygınlaştırılmaktadır. Öte yandan yalanların gerçek gibi muamele görmesi, hakikatin kişilerin tercihlerine, çıkarlarına bağlı olarak eğilip bükülmesi, toplumu ilgilendiren kararların da bu "alternatif hakikatler"e dayanarak alınması ve toplumun bu gidişata sınırlı müdahalede bulunabilmesi gibi temayüller tarih boyunca insan topluluklarının sayısız defa karşılaştığı olgulardır. Yael Brahm, başta Hannah Arendt ve George Orwell olmak üzere sayısız filozofun aslında geçmişin post-truth anları olarak değerlendirilebilecek olaylarına ilişkin çözümlemelerini aktardıktan sonra Yuval Noah Harari'nin değerlendirmesini aktararak bu konuya dikkat çekmektedir. Buna göre; aslında sahte haber denen şey hiç de yeni bir şey değildir ve günümüzde hakikatin durumu geçmişte olduğundan çok daha kötü değildir hatta post-truth fenomenin insan tabiatı ile birebir uyumlu olduğunu söylemek mümkündür. Zira insanlar hikayeler anlatır ve onlara inanırlar. Dahası insanlar gücü her zaman hakikate yeğlerler ve dünyayı anlamaya çalışmaktansa onu yönetmeye talip olurlar. Bugünkü yalan haber dalgasını önceki dönemlerden ayıran, kişilerin önyargılarını hedefleyebilen ve buna göre kişisel propaganda içerikleri üretmeye yarayan teknolojinin ortaya çıkmış olmasıdır. Troller ve hackerler herkesin kişisel zayıflıklarını ve yatkınlıklarını bilerek, bunlara uygun hikayeler üretebiliyorlar. Bu hikayeleri de insanların önyargılarını güçlendirmek ve toplumu kamplaştırmak için kullanıyorlar (Brahm, 2020, s. 3-4).

Yeni olmadığı gibi insanlık tarihi kadar eski bir olguyla karşı karşıya olduğumuz halde, 'post-truth' kavramının gerek akademik ortamlarda gerekse popüler mecralarda

kendisine bu kadar yer bulabilmesi ve günümüz gerçekliğini açıklamada en sık başvurulan kavramlardan biri haline gelmesini nasıl açıklamak gerekmektedir? Bizim iddiamız post-truth gibi hem yeni hem de olumsuz çağrışımlar içeren bir kavramsallaştırmanın kendiliğinden bu kadar büyümediği, aksine yaygınlaştırılması için özel bir çaba sarf edildiği, kavramın teşvik edilmesi ile bir yandan sıradan insan üzerinde sansür ve hikâye denetimi anlamında bir kontrol kurulmaya çalışıldığı diğer taraftan da yaşanan güncel toplumsallığın geçmişte ortaya çıkan toplumsal görüngülerle benzer yönlerinin örtülmeye çalışıldığı şeklindedir.

Böylesine olumsuz anlamlarla yüklü bir kavram olarak post-truth, sansür ve hikaye denetimi anlamında neden önemlidir? Şöyle ki; ortaya çıktığı ilk andan itibaren sınırlı sayıda elit tarafından kontrol edilen pahalı ve karmaşık kitle iletişim ekosistemi 20. Yüzyılın sonunda radikal bir değişim dönüşüm sürecine girmiştir. 2000'li yıllarda gelişimleri belli bir seviye ulaşan ve nihayet kamera ve kayıt özellikleri ile taşınabilir kişisel kayıt cihazlarına dönüşen cep telefonlarının yaygınlaşması, önceki dönemlerden kopuşu işaretleyen ilk radikal değişikliktir. 2004 yılında ilk defa devreye giren Facebook ve ardından hızla gelişen sosyal medya araçları ile kişisel kayıt cihazı özelliği taşıyan cep telefonlarının bir araya gelmesi son derece sıra dışı bir toplumsallığın kapısını aralamıştır. Bu tarihsel andan itibaren kendisine tek yönlü olarak mesajların aktarıldığı ve durmaksızın propagandaya maruz bırakılan kitleler, ellerindeki araçlarla benzer şekilde kitlelere ulaşabildiklerini fark etmişlerdir. Sıradan insanlar, başlangıçta daha çok sosyalleşme ve bilgi paylaşımı amacıyla kullandıkları bu araçların mükemmel propaganda araçları olduğunu keşfetmişler ve başlangıçta kendi propagandalarını yaparak kitleleri etkilemeye başlamışlardır. Sıradan bir insanın giyim-kuşama, seyahat ve yeme içme alışkanlıkları, sosyalleşme biçimleri kitlelerin tüketimine açıldığında, tıpkı büyük sermayelerle işletilen kitle iletişim araçları gibi, insanları etkisi altına alabildiği, düşüncelerine ve yaşam tarzlarına etki edebildiği ortaya çıkmıştır. Bu aracı siyasetçilerin ve şirketlerin aynı amaçlarla kullanmaya başlaması ise gecikmemiştir. Böylece artık siyasal propagandanın da ürün reklamlarının da esas alanı sosyal medya olarak ortaya çıkarken, sıradan insanlar da kendi propagandalarını yaparak reklam verenlerin ve siyasi oluşumların dikkatini çekmeye başlamıştır. Influencer denen aktörler böylesi bir vasatta hayatımıza girmiştir.

Ne var ki dileyen herkesin, bir cep telefonu ve bir sosyal medya hesabıyla kendi kişisel propaganda aracına sahip olması, yüzlerce yıldır sınırlı sayıda elitin sahibi olduğu pahalı ve sofistike araçlar eliyle yürütülen ve tek yönlü çalışan kitle iletişim ekosisteminde bir güç transferi ortaya çıkarmıştır. Bu ekosistem içinde elit denetimine tabi olmadan yükselebilen ve kitleleri peşinden sürükleyebilen sayısız aktörün ortaya çıkması ile kitlelere ulaştırılacak hikayelerin denetimini elde tutmak imkânsız hale gelmiştir. Bu aşamada artık postmodernite ile ortaya atılan “herkesin kendi hakikati” sloganından “hakikatin değersizliği, yokluğu” anlamına gelen post-truht söyleme geçilmiştir. Post-truth söylemin yeterince toplumsallaşmasının ve kitleler tarafından yeterince içselleştirilmesinin en muhtemel sonucu, sıradan insanı hedef alan sansür mekanizmalarının devreye sokulması ve kurumsallaştırılması olacaktır. Bu kurumsallaşma sadece hikâye anlatma tekeline değil palavra tekeline de yeniden medya devlerine geri verecektir. Bu durumun dolaysız sonucu toplumsal ve politik denetimin sıkışmasıdır. Kendilerini, meşruiyeti kendinden menkul ve demokrasiyi denetleme gücünü haiz ancak herhangi bir demokratik denetimden bağımsız gören kitle iletişim araçları sahiplerinin post-truth kavramının adeta propagandasını yapar halde olmaları bununla ilişkilidir. Sıradan insanın tarihin

bir döneminde teknolojinin imkanlarını kullanarak elde ettiği bu fırsatın elinden alınması, kimlerin sansür edildiğini ve sansür için hangi mekanizmaların çalıştırıldığını bilmediğimiz iletişim ekosistemini dayatma haline dönüştürebilir. Halihazırda böylesi bir sansür mekanizmasının radar altında çalıştığına dair sayısız tanıklık ve kanıtlar olsa da sıradan insanların istedikleri propagandayı diledikleri kitleler ile buluşturabilme anlamında özgür olduklarına inandırıldığımız, gerçekte ise algoritmalar yardımıyla hikayelerin elendiği ve geçerli söylemlerin korumaya alındığı bir dünya, henüz herkesin farkında olduğu ve kabul ettiği bir norma dönüşmüş değildir. Ancak böylesi bir dünyanın bizi köşe başında beklediğini düşünmemek fazla iyimserlik olacaktır.

Yaşanan toplumsallığın geçmişte ortaya çıkan toplumsal görüngülerle benzer yönlerinin örtülmeye çalışılması anlamında yepyeni bir kavram olan post-truth'un kullanımının teşvik edilmesi ise meselenin diğer boyutudur. Toplumların hakikatle bağlarının kopmasının ne tür sonuçlar doğurabileceğini açıklamaya çalışırken en sık kullandığımız örnek II. Dünya savaşı sırasında Alman toplumun yaşadığı tecrübedir. Bugün post-truth çağın özellikleri olarak bize anlatılan; propaganda toplumu haline dönüşme, medya araçlarının toplumsal kutuplaşmayı arttırmak için kullanılması, ırkçılığın, yabancı düşmanlığının yükselişi ve toplumun kamplara ayrılması olguları bahsi geçen dönemde Alman toplumunun tecrübe ettiği bir tarihsel aşamadır. Bu yönüyle tarihte ilk defa karşılaşılan bir durum olarak 'post-truth'tan bahsetmek çarpıcı bir galat-ı meşhur haline dönüşmektedir. Benzer düşmanlıkların, kutuplaşmaların, kamplaşmaların tarih içerisinde yine medyanın merkezinde olduğu sayısız kampanya sonucunda birçok ülkede ortaya çıktığı ise malumdur. Yugoslavya'nın parçalanma sürecinde, Bosna Savaşı sırasında, Ruanda'da, Şili'de, Türkiye'de ve değişik zamanlarda değişik coğrafyalarda 'post-truth'a atfedilen toplumsallıklar ortaya çıkmış ve toplumlar önceki hallerinden farklı bir duruma geçtikten sonra yine basının yarattığı olumlu duyguların desteği ile içine sokuldukları post-truth atmosferden çıkarılmıştır. Bugün ise sadece belli bir ülke, bölge yahut coğrafya değil bütün dünya gerek konvansiyonel medya gerekse yeni medya araçları eliyle ve onlara destek veren sınırlı sayıda yapılandırılmış elitin desteği ile yeniden post-truth bir atmosfere çekilmeye çalışılmaktadır. Bu atmosferin dinamiklerini belirlemek bu çalışmanın konusu değildir fakat söz konusu dinamiklerin ortaya çıkarılması, demokratik denetime tabi olmayan güçlerin dünya toplumlarının barış ve selametini ne şekilde tehdit edebileceğinin anlaşılması anlamında hayati önemdedir.

Sonuç

İçinde yaşadığımız dünyanın, yaygın eşitliksizlikler, her geçen gün derinleşen güvensizlik, gelir adaletsizliği gibi pek ekonomik ve siyasi öncülü vardır. İnsanlık tarihinde ilk defa dünya toplumlarının yüzde birlik bir kesimi, geri kalan yüzde doksan dokuza ait serveti kendi uhdesine almış durumdadır ve geri kalanların yaşamak için yeterli kaynaklara erişimlerinde ciddi krizler söz konusudur. Tün dünyayı saran çatışmalar, işgaller, toplumsal barışın erozyona uğraması gibi devasa problemler her geçen gün büyümektedir. Buna ek olarak bahsi geçen eko-politikanın sürdürülebilmesi için dayatılan politikalar eliyle dünya kaynakları hızla tükenmekte, denizler, okyanuslar, hava ve su kirlenmekte, bunlara bağlı olarak gezegenimiz tarihte hiç olmadığı kadar büyük bir yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Küresel ısınma sonucu insan yaşamının devam edemeyeceği şartların ortaya çıkması ise artık yakın bir tehdit olarak dillendirilmektedir.

Tüm bu anlık ve yakın tehditlere karşılık hegemon devletlerin karar alıcı mekanizmalarında olan ve var olan eko-politik akışa müdahale edebilecek yetkilerle donatılmış insanların büyük çoğunluğunun, dünya toplumlarının menfaati ve gezegenimizin selameti yerine,

bahsi geçen yüzde 1'lik kesimin kısa vadeli çıkarlarına hizmet edecek kararlar aldıkları ve dünyanın yakın gelecekte yaşaması muhtemel yıkıcı problemleri adeta görmezden geldiği anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, Steve Tesich'in Watergate sendromu olarak adlandırdığı türden sayısız skandalla halklarının karşısına çıktıkları ve toplumlarının güvenini tamamen ortadan kaldırdıkları görülmektedir. Zira toplumlar, gidişattan ne kadar endişe etseler de bu duruma müdahale edememektedir. Belli düzlemlerde müdahale etmek istediklerinde ise ellerindeki araçların ne kadar sınırlı ve etkisiz olduğu gerçeği ile yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Böylesi bir atmosferi deneyimleyen toplumlar giderek karamsarlığa kapılmakta, insanların bir kısmı başa çıkamadıkları gerçekler yerine medya eliyle üretilmiş yalanları tercih eder hale gelmekte, bir kısmı da tamamen ümitsiz ve apolitik bir zihin durumuna geçmektedir.

Tarihin bu aşamasına 'post-truth çağ' adını koyup, insanların aslında yalancı varlıklar olduğu, kendi hakikatlerini inşa etmekten keyif aldıkları, ellerindeki sosyal medya hesapları ile durmaksızın iftiralari ve yalanları yaydıkları, ırkçı, yabancı düşmanı, İslamofobik ve şiddet yanlısı oldukları, Trump gibi bir lidere oy verecek yahut İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmasına onay verecek kadar sağduyularını yitirdikleri, gerçeklerle hiç ilgilenmedikleri türünden açıklamalar yaparak yaşananları açıklamaya çalışmak en basit ifadeyle kolaycılıktır. Günümüzde insan toplulukları, bin bir çeşit hiyerarşi, etnik, cinsiyetçi ve sınıfsal ayrımcılık ve servet eşitliksizlikleri ile boğuşurken, suçlu tür olarak görülemeyecek kadar bölünmüş ve güçsüzleşmiş durumdadır (Bookchin, 2018, s. 336). İnsanların bir kısmının ve özellikle toplumsal kodlardan henüz yeterince haberdar olmayan gençlerin sosyal medya gibi bir aracı sorumsuz şekilde kullanmaları şaşılacak bir durum değildir. Öte yandan algoritmaları kullanarak üretilen bütün içeriklere müdahale edebilen sosyal medya şirketleri ile buralarda üretilen içerikleri ana akıma taşıyan büyük medya şirketlerinin neden sorumsuzca davrandığı, neden toplumsal kutuplaşmayı, nefret söylemlerini kışkırttıkları ve terör söylemlerine geçit verdikleri, oluşturulan siber ordularla dünya toplumlarına dönük psikolojik savaflara girişilmesine neden engel olmadıkları ve bütün bunlar olurken devletlerin ne yaptıkları gibi daha büyük problemler yeterince konuşulmamaktadır. Böylesi bir ortamda ortaya atılan post-truth kavramsallaştırması ve kavramın özellikle medyada işleniş biçimi, içinde yaşadığımız dünyanın bu hale gelmesinde en az pay sahibi olan büyük toplum kesimlerine sorumluluğu yüklerken, gücünü suiistimal eden yapıları sorumluluktan kurtaran bir araca dönüşmektedir.

Notlar

1 Baby boomers kuşağını, 1946-1964 yılları arasında doğan kişiler oluşturmaktadır. II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki nüfus patlaması yıllarında doğan nesiller bu kuşağı ifade eder. Ekonomik refahın yavaş yavaş yükseldiği bu dönemde ülkelerin siyasi, politik ve ekonomik yapılarında görülen ciddi değişiklikler, bu kuşağın düşünce yapısını da etkilemiştir. Ayrıca bu kuşağın sınırlarının belirlenmesinde ülkeler ve kültürlerarası farklılıklar bulunmaktadır (ERC Raporu, 2011).

Kaynakça

Aristoteles, *Retorik*, (2020)(Çev. Ari Çokona). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bauman, Zygmunt. (2020) *.Modernlik ve Müphemlik*, (çev.İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ball, James.(2017). *Post-Truth: How Bullshit Conquered The World*, Biteback Publishing.

Bookchin, Murray. (2018). *İnsanlığı Yeniden Büyülemek, Anti-Hümanizme*,

- Mizantropiye, Mistisizme ve İlkelciliğe Karşı İnsan Ruhunun Savunusu*, İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Brahms, Yael. (2020). *Philosophy of Post-Truth*, *Institute for National Security Studies*.
- Frankfurt, Harry G. (2005). *On Bullshit*, Princeton: Princeton University Press.
- Forstenzer, Joshua. (2018). *Something Has Cracked: Post-Truth Politics and Richard Rorty's Postmodernist Bourgeois Liberalism*, <https://ash.harvard.edu/files/ash/files/post-truth-politics-rorty.pdf>, Erişim Tarihi: 07.11.2021.
- Fuller, Steve. (2018). *Post-Truth, Knowledge as a Power Game*, Londra: Anthem Press.
- Gay, Peter. (1966). *The Enlightenment: An Interpretation*, New York: Alfred A. Knopf.
- Hartwig, Ryan & Heckenlively, Kent, JD. (2021) *Behind The Mask of Facebook, A Whistleblower's Shocking Story of Big Tech, Bias and Censorship*, New York: Skyhouse Publishing.
- Heyer, Paul. (1998). *Communications and History, Theories of Media, Knowledge, and Civilization*, Connecticut: Greenwood Press.
- Holzer, Harold. (2020). *The Presidents vs. The Press, Endless Battle Between The White House and the Media-From the Founding Fathers to Fake News*, New York: Dutton Yayınları.
- Kershaw, Ian, David Welch. (2015). *How Effective was Nazi Propaganda?, Nazi Propaganda, The Power and the Limitations*, Oxon: Routledge Yayınları.
- Keyes, Ralph. (2021). *Hakikat Sonrası Çağ, Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma*, (çev. Deniz Özçetin). İzmir: Tudem Yayınları.
- Kocabaş, Şakir. (2002). *İfadelerin Gramatik Ayrımı*, Küre Yayınları, İstanbul.
- McComiskey, Bruce. (2017). *Post-truth Rhetoric and Composition*, Logan: Utah State University Press.
- McIntyre, Lee. (2019). *Hakikat-Sonrası*, (Çev. Mehmet Fahrettin Biçici). İstanbul: Tellekt Yayınları.
- Mull, Christian & Wallin, Matthew. (2013). *Propaganda: A Tool of Strategic Influence*. American Security Project. <http://www.jstor.org/stable/resrep06038>, Erişim Tarihi: 27.11.2021.
- Oruç, Mehmet Sebih. (2021) *Post-Truth Durum, Sosyal Medya Çağında Bilgi ve Doğruluk*, İstanbul: Mahya yayıncılık.
- O'Shaughnessy, Nicholas, (2016). *Selling Hitler, Propaganda and the Nazi Brand*, Londra: Hurst&Company Yayınları.
- Rabin-Havt, Ari. (2016). *Lies, Incorporated: The World of Post-Truth Politics*, Anchor Books.
- Ritzer, George. (2011). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*, (çev.Şen Süer Kaya). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rorty, Richard. (1997). *Achieving Our Country, Leftist Thought in Twentieth-Century America*, Harvard University Press.
- Source, Jenkins. (2020). *Disenchantment, Enchantment and Re-Enchantment: Max Weber at the Millennium* *Max Weber Studies*, Published.

- Stanley, Jason. (2016). *Precis of How Propaganda Works*, *Theoria: An International Journal for Theory, History and Foundations of Science*, Vol. 31, No. 3.
- Tesich, Steve. (1992). *A Government of Lies*, *The Nation*, www.thenation.com/archive, 11.11.2021.
- Wernick, Andrew. (2003). *Auguste Comte and the Religion of Humanity: The Post-Theistic Program of French Social Theory*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Walter, Benjamin. (2002). *Selected Writings, Vol. I. 1913-1926*, Belknap: Harvard Press.

Online Kaynaklar

- <https://www.youtube.com/watch?v=1ePNGa0m3XA> , Erişim Tarihi: 20.11.2021.
- <https://www.youtube.com/watch?v=39ZXFxjhzus>, Erişim Tarihi: 20.10.2021.
- <https://time.com/4564440/donald-trump-wins-2/>, Erişim Tarihi: 20.10.2021.
- <https://edition.cnn.com/2016/11/10/politics/why-donald-trump-won/index.html>, Erişim Tarihi: 20.10.2021.
- <https://theintercept.com/2016/11/09/democrats-trump-and-the-ongoing-dangerous-refusal-to-learn-the-lesson-of-brexit/> , Erişim Tarihi: 20.10.2021.
- <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/post-truth?q=post-truth>, Erişim Tarihi: 13.10.2021.
- <https://www.merriam-webster.com/dictionary/truthiness>, Erişim Tarihi: 12.10.2021.
- <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/truthiness-meaning-word-origin> , Erişim Tarihi: 13.10.2021.

A Critical Approach to the Post-Truth Narrative in The Framework of Sociological Theory

Fatmanur ALTUN (Ph.D.)

Extended Abstract

Despite its place among the most prominent concepts in recent years, it is uncertain whether post-truth represents a political status, a historical epoch, a state of mind, a psychological phenomenon, or a mode of action. Definitions of this concept appear to be arbitrary. The fact that such an ambiguous term is raised in a variety of contexts spanning from daily life to the political sphere is a phenomenon that sociological theory cannot ignore.

The concept, first proposed by American playwright Steve Tesich in his 1992 article “A Government of Lies”, became less popular after the 2000s until it was reintroduced in 2004 with Ralph Keyes’ book “The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life”. The 2016 Brexit referendum, which authorized the United Kingdom’s withdrawal from the European Union, and Donald Trump’s election as the President of the United States in the same year, solidified the post-truth as a globally recognized concept.

In light of previous explanations, this article attempts to contribute to the discussions on post-truth from two angles. First, it examines the cultural, psychological, and political elements that led to the birth and widespread use of the post-truth concept, as well as the context in which it is used. Second, considering that the phenomena identified with the post-truth concept are not unique in history, and under the light of the context and definitions provided in the first chapter, it tries to determine whether the concept under consideration is an organic conceptualization or a synthetic framing attempt. In this context, the origins of the post-truth concept are discussed in the first place, with a focus on the concepts of lie, deception, and boast. The psychological roots of the distinction between lie and boast is a useful tool in explaining some human conditions identified with the post-truth concept. Accordingly, we are currently witnessing both the institutionalization of lies and the expansion of boast. One of the reasons for today’s political and social atmosphere that is divorced from the truth is that boast has acquired representative power. Certain individuals over a broad spectrum, from the internationally known figures on television to US Presidents, are referred to as boasters. Most of the time, however, these individuals continue to live as respected members of society, and their social status is rarely jeopardized. Even in some instances, they retain political representative power. This generates the perception that boasting does not compromise social and political legitimacy and calls into question our relationship with the truth as mankind.

Since the beginning of modernity, mankind’s relationship with the truth has been fraught with ups and downs. In a sense, modernity is the belief that the truth is given to people not by the transcendent power but by people like themselves, and all political and social institutions are designed accordingly. However, people do not always act in the name of truth; they are often driven by a ‘will to power’ or selfish desires. In this case, the truth can be bent and twisted to suit the purposes of those in power, and humanity is surrounded by the sense of ‘unknowability of the truth’. At the dawn of the modern

world, philosophers were the ones who claimed to provide the truth to humanity. With the gradual development of the mass media, the power to determine the truth, which was supposed to be unique to philosophers at the beginning, moved to the proprietors of the mass media. With the propaganda techniques they have utilized since their inception, mass media have shaped reality to suit their own agendas. This scenario is one of the causes of various social phenomena that have been attempted to be addressed with post-truth.

As the means of mass communication advanced and became more intricate, and propaganda began to infiltrate our lives in both overt and covert ways, humanity's sense of 'unknowability of the truth' grew more profound. Postmodernism has emerged as one of the intellectual reactions to this in recent years.

This frame of mind, exemplified by the motto 'anything goes', and the total denial of the very existence of the truth is claimed to be the most intellectual foundation for today's post-truth world.

The authenticity of the concept is the missing point of the explanations that consider the concept of post-truth and ascribed one. Analogous social events to those associated with post-truth have occurred in the past. The phenomena such as social polarization, racism, xenophobia, and propaganda through all available means of mass communication experienced by some societies in the World War II context are very similar phenomena we face today. It is argued that social media companies deliberately encourage inflammatory content and spread hate speech, and lovelessness turns into a major problem across the world. In such a world, portraying patterns that have been repeated many times before as the first of their kind appears to be an attempt to conceal parallels between this period and those of the past. Countless societies were exposed to hate propaganda developed around means of mass communication, and such propaganda almost always ended up with social conflicts. It is likely that this new concept, which is full of negative connotations, may be used as a means of censorship to restrict people's stories.

The purpose of this study is to critique the narrative that has emerged around the phenomenon of post-truth in the framework of sociological theory through the use of document analysis and literature review. The central argument of this paper is the idea that the post-truth concept has become so prevalent as a result of synthetical interventions.

Keywords: Post-Truth, Truth, Brexit, Algorithm, Social Media.

Bu makale **intihal tespit yazılımlarıyla** taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by **plagiarism detection softwares**. No plagiarism detected.

Bu çalışmada "**Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi**" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

In this study, the rules stated in the "**Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive**" were followed.

Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile **çıkar çatışması** bulunmamaktadır.

There is no **conflict of interest** with any institution or person within the scope of the study.